

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Pástor Mihály*

Cím: *"A zajtalan dörzsgyufa" feltalálója*

Forrás: *Magyar Hírlap*

Bp
(Hely)

1936 X 31
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy

662.5

Hely

Idő

"184"

Személy

Helyszám

A „zajtalan dörzsgyufa” feltalálója

aki 100 forintért adta el gyufa-talalmányát

Az élheteetlen Irinyi,

Emléket kapott Budapesten a foszforos gyufa magyar feltalálója, Irinyi János. Az Eskü téren hirdeti ez az emlék a magyar találmányos ész örök dicsőségét, körülbelül azon a helyen, hová 1841 július 26-án a Városház tér 7. sz. alatt levő Müller Károly-féle házba „Gyúszter-gyár“-át betelepítette. Nem ez volt Irinyi János első gyára Pesten. Mikor 1839 decemberében hazakerült Bécsből, a nyáruccai Renner-házban (ma Nyár ucca 14.) rendezte be fabrikáját, de az üzem bűze miatt a szomszédok elmarták és akkor az ószuccai Tajnay-féle házba (ma VIII., Mikszáth Kálmán tér 1.) hurcolkodott. Azonban itt sem volt Irinyinek maradványa és gyárával hamarosan a Városház terere költözködött. Mivel azonban a gyúszter-gyár nemcsak kellemetlen illatot terjesztett, de tűzveszélyes is volt; Irinyi Jánost erről a vidékről is eltessékelték. Akkor aztán egy Schönwald Hermann nevű kávésszal állott kompániába és a külső Király uccában, a Schiller-féle házban rendezte be új gyárát. Körülbelül két esztendeig dolgozott a Schiller-házban; 1844 februárjában

aztán átadta az üzemet a kávéssnak, ő maga pedig leköltözött Debrecenbe.

Ugy nézem, hogy Irinyi János emléktáblája most újból lángalobbantja majd azt az ádáz és végnélküli vitát, mely azt akarja végérvényesen eldönteni, hogy csakugyan Irinyi János a foszforos, „kénitelen zajtalan dörzsgyufa” kifundálója, vagy más; Romer István bécsi patikus, aki különben szintén magyar ember volt, avagy Johann Friedrich Krammerer, a németországi kalapkészítő, vagy talán az angol Samuel Jones, aki a „Lucifer Matches” nevű gyufákat kitalálta. Minden nemzet a maga számára követeli a gyufa-feltalálás dicsőségét, a német éppúgy, mint a francia; az osztrák ugyanúgy, mint az angol és természetesen mi sem hagyjuk a jussunkat. Hiába próbálják kimagyarázni némelyek, hogy foszforos gyujtót már Irinyi előtt is használtak és hogy Irinyi találmányában tulajdonképpen nem is az volt a fontos, hogy kén helyett foszfort használt, hanem az, hogy a foszfor mellett ólomszuperoxid is volt a gyujtó keverékében és a gyufája zajtalanul gyulladt.

Irinyi: találmánya titkáról

Irinyi János Debrecenből ment Bécsbe 1836-ban a Polytechnicumra. Itt fedezte fel a foszforos gyujtót és később maga beszélte el, miképpen jött rá a foszforos gyufa titkára.

— A kémia híres professzora, Meissner volt a tanárom Bécsben a Polytechnicumon — beszélte Irinyi. — Egyízben az ólom hiperoxidjáról tartott előadást és a barna port kénvirággal dörzsölgette üvegmoszárában, azt ígervén figyelmes hallgatóságának, hogy a kén meg fog gyulladni. Mit tesz Isten?! A kén nem gyulladt meg. Akkor támadt az ötletem, hogy ha Meissner kén helyett foszfort tett volna a moszárába, a keverék már régen égne. Hazamentem. Megcsináltam a foszfor-keveréket. Néhány fapálcika végét bekentem a keverékkel és az ablak párkányára raktam száradni. Éjjel aztán, mikor hazamentem a Bacci-kávéházból, ahova azért jártunk, mert ott magyar lapokat is tartottak, otthon kipróbáltam a Zündhölzjeimet. A kísérlet nagyszerűen sikerült. Az első foszforos gyufa meggyulladt és világított. Másnap megmutattam a tanáromnak és a kollégáimnak. Lelkesen gratuláltak. Az egyik kollégám aztán elvitt egy magyar eredetű patikushoz, Romer Istvánhoz, akinek volt gyufagyára is. Romer megkérdezte, hogy mennyiért adom el a találmányomat. „Adjon érte három gorast, nekem is ennyibe került a fosz-

for” — mondtam neki. Másnap, mikor benéztem Romerhez, már papirostockban elém rakta az én új gyufámat. Romer kijelentette, hogy ingyen nem fogadja el tőlem a találmányt, s mivel nagyon erőszakoskodott, elfogadtam tőle száz forintot. Harmadnap gróf Teleki Sándorral sétáltam Bécs uccáin. A wienedi hírd mellett már árulták a gyerkőcök a gyufát. A gróf tréfált velem, hogy ingyen adtam oda a találmányomat. Erre kifakadtam, hogy ha kémiai tudománynomnak más hasznát nem venném ennél a haszontalanságnál, akkor kitekerném a saját nyakamat.

Igy találta fel Irinyi János a foszforos gyufát, mely rövid idő alatt hihetetlen népszerűsége tett szert. Elterjedt Magyarországon is és amint említettük, Irinyi 1840-ben Pesten maga is alapított gyufagyárat, de ő maga nem sokáig maradt gyufagyártó. Hazament Debrecenbe, hol barátai és ismerősei szemére hányták, hogy míg Romer hatalmas vagyont szerzett a foszforos gyufa révén, addig Irinyi szegény maradt.

— Ne törődjetelek velem — mondta egyízben a csüfolódoknak —, majd találok én ki a gyufánál különb dolgot is. Beszélni fognak róla!

Subick — amit nem kell kefélni!

Egy napon aztán csakugyan előállott az új találmánnyal. Valami kenőcsöt, valami subickot eszelt ki, mellyel, ha a kopott pi-

ros csizmát bekenték: olyan lett tőle a csizma, mint hogyha új lenne. Nagy reményekkel fogott hozzá *Iringi* a subick-gyártáshoz. Azt hitte, hogy rövidesen meggazdagodik belőle. A subick azonban nem kellett a fenének sem. Nem vásárolta senki, pedig akkor még vasárnaponként piros csizmában jártak a debreceni menyecskék.

— *Nem lehet ez rendes dolog* — mondták a civisek —, *mert mit ér az olyan subick, amit még — kefélni sem kell!*

Igy bukott meg *Iringi* János második találmánya, melytől pedig nagyon sokat várt és azt hitte, hogy csodájára fognak járni. Végülis dühbe gurult és elment Magyaróvárra tanárnak. Azonban ott sem sokáig időzött. Nagyváradra költözött, hol fiatalágát töltötte. Itt írt egy vegytankönyvet és megint megpróbálkozott a gyufagyártással, de a gyufagyára leégett. Akkor 1863-ban visszament Debrecenbe malomigazgatónak. Végre is, mint malomigazgató halt meg 1895-ben. Bizonyos, hogy alaposan megtanulta a malomszakmát és értette a dolgát. Azt azonban holta napjáig le nem mosta róla semmi, hogy *élhetetlen ember*, ki életében egyszer lehetett volna gazdag és akkor is elszalasztotta a szerencséjét.

De a gyufa karriérje nem állott meg *Iringi* Jánosnál. Fejlődött tovább. Kényes orrú emberek sehogysem voltak kibékülve a foszforos gyufa szagával és a vegyészek addig-addig mesterkedtek, míg kitalálták az olyan híressé vált *svéd gyufát*, melynek tudvalevően az a vicce, hogy nem bűdös és csak a saját skatulyáján gyullad meg. Ez a gyufát *Schrötter* bécsi tanár fedezte fel. *Boettger* Krisztián frankfurti vegyész tökéletesítette, azonban csak a svédek tudták megszervezni számára a világnevezetességet. Ők csináltak belőle pénzt, vagyont és jönköpingi vállalkozó: *Lundström* alapított az első nagy svéd gyufagyárat, melynek aztán ama híres-neves *Ivar Kreuger* lett a kezei tulajdonosa, akit jőideig „gyufakirály” néven emlegettek a világban. Azonban boldogtalan gyufakirályon is beteljesedett régi szólás-mondás, hogy nem jó a gyufával játszani. *Kreuger* játszott. *Kreuger* monopolizálni akarta egész Európában a svéd gyufa-gyártást, de zseniális elgondolásában belebukott. Megbotlott a saját gyufaszálatában. Öngyilkos lett és mint emlékeztetés csak a halála után sült ki róla, hogy a börtön elől menekült a halálba. A londoni revizorok majdnem esztendeig böngészték *Kreuger & Toll*-cég könyveit, hogy megállapítsák, milyen könyvelési suskusokat követett el a zseniális mérnök, hogy milliós vállalatát megmentse az összeomlástól.

Pásztor Mihály